

Jasmina Šepetavc

**Rosi Braidotti: *The Posthuman*. Cambridge, Malden: Polity Press, 2013
229 strani, ISBN 978-0-7456-4157-7, 15,80 EUR**

V svoji zadnji knjigi Rosi Braidotti nadaljuje in nadgradi svoj teoretski obrat, ki ga je deloma že začela v drugi izdaji *Nomadskih subjektov* (2011, prva izdaja 1994). Kontinuiteta njenega dela je prav gotovo njena verzija feminizma, ki je vitalistična, materialistična in ukoreninjena, vplivna tudi v figuraciji postčloveka, a hkrati postčloveško označuje drugačno fazo njenega dela, ki se ne ukvarja več toliko s spolno razliko in feministično teorijo. V knjigi se vrne k enemu svojih učiteljev, Deleuzu, če ne drugače v impresivni miselni vaji risanja kartografije sodobnega postčloveškega stanja. *Posthuman* je tudi v maniri avtoričinih drugih knjig izjemno berljivo delo, sama pravi, da ga je mogoče prebrati v dveh urah (ocena ni natančna), a če stilizem pustimo ob strani: postčloveško je tema, ki je v humanistiki danes ne gre več jemati zlahka, in knjiga *The Posthuman* je v svoji sistematični preglednosti dober uvod v spoznavanje polja postčloveškega. Ključna ideja avtorice je preprosta in niti ni nova – pojem človeka/človeškega se je razpočil pod težo pritiskov sodobnih znanstvenih dognanj ter okoljskih in globalnih ekonomskih problemov – bistven in razmeroma nov pa je kvalitativni premik k postčloveškemu stanju, ki odpira resen premislek o skupnem imenovalcu naše vrste, odnosih s (človeškimi in nečloveškimi) prebivalci planeta ter naših politikah. Iz tega se razvije triada subjekt–etika–politika, ki je tudi tista rdeča nit, po kateri nas Braidottijeva vodi skozi malo manj kot 200 strani zgoščene teoretske vaje o postčloveškem.

Rosi Braidotti knjigo začne pri antihumanizmu, »eni izmed zgodovinskih in teoretskih poti, ki lahko vodijo do postčloveškega« (str. 26), tudi delu avtoričine lastne »intelektualne in osebne genealogije« (str. 16). Da je antihumanistična drža povod za ukvarjanje s posthumanizmom, nakaže že v prvih stavkih knjige, ko opozori, da »[n]ihče od nas ne more s kakršnokoli gotovostjo trditi, da smo bili vedno ljudje ali da smo samo to« in da »nekaterim ni niti zdaj priznana človeškost« (str. 1). Antihumanizem se v njeni genealogiji vzpostavlja ravno v uporih tistih, ki jim nikoli zares ni bila čisto podeljena človeškost v odnosu do Človeka humanizma, zlatega univerzalnega standarda za ocenjevanje in reguliranje vseh ostalih. Čeprav zgodbe o potrebi refleksije evrocentrizma, kolonizacije in nasilja, zatonu kartezijanskega subjekta (racionalnega moškega, Evropejca, Istosti, karkoli vas pač podžge) pa tudi nevarnem breznu vračanja k nerefektiranim postavkam še tako dobro mislečih neohumanistov (npr. Marthe Nussbaum, ki se kot figura dobrohotnega nostalgичnega konservativizma v besedilu pojavi večkrat) bralki zares ne poženejo prijetnih mravljincev teoretske novosti po telesu, pa sta bolj dobrodošla dva ključna poudarka. Prvi je epistemološka poteza Braidottijeve, da v lastni pisavi posredno vzpostavi tisto kar pridiga – njena teorija primarno izhaja iz specifične politike lokacije, ki jo jasno in brez pretenzij univerzalnega artikulira z opisovanjem intelektualne dediščine svojih poststrukturalističnih učiteljev, Pariza v 70. letih prejšnjega stoletja, velikih družbenih gibanj tistega časa, predvsem pa svojega izvora v feminizmu. Druga je premik od antihumanizma proti posthumanizmu oziroma vprašanje, kaj je tisto, kar naj bi bilo korak dlje od dekonstrukcije univerzalizma racionalnega subjekta in primata človeka. Sama zagovarja izjemno osvežujoč premik od negativnosti in antagonizmov, ki obvladujejo večino pretekle in trenutne teoretske produkcije, ne ponujajo pa pravzaprav nobenega novega produktivnega momenta, k pojmu afirmacije, v teoriji in politiki, ki bi združil »kritiko s kreativnostjo« in vključeval »koriščenje možnosti, ki jih nudi zaton enotne subjektne pozicije, ki je v humanizmu privzeta« (str. 54). Druga točka zahteva podrobnejšo elaboracijo, tudi za razumevanje njene teorije subjekta, ki ostaja prvo veliko teoretsko orodje Braidottijeve. Zanj je ključen premik, ki bi ga lahko poenostavljeno imenovali od Hegla k Spinozi. Njena monistična filozofija postajanja sloni na ideji

o eni, vitalni materiji, ki je samoorganizirajoča in inteligentna, »vključno s specifičnim kosom materije, ki je človeško utelešenje« (str. 35). Monizem zamaje dialektične opozicije v njihovih temeljih; če sprejmemo ta premik, ne moremo več govoriti o opoziciji narave in kulture, človeka in tehnologije, temveč o kontinuumu narave–kulture, ki izpodriva binarne opozicije naših starih koordinat ter odpre nove možnosti ustvarjanja afirmativnih teorij etike in politike, ki ne temeljijo na »negativnem občutku opozicijskega« in ne ciljajo nujno na »produkcijo kontra-subjektivitet« (str. 35). Razmišljanje o postčloveku/postčloveškem se torej začne pri vprašanju relacije. Relacijskost z antropomorfni in neantropomorfni elementi je šele tista, ki omogoči inteligentno samoorganizacijo, ki požene informacijske kode inteligentne materije. Subjektivnost je zanj proces samoorganizacije, ki vključuje »kompleksno in kontinuirano pogajanje z dominantnimi normami in vrednotami, pa tudi multiple odgovornosti« (str. 35).

Po Spinozi se Braidottijeva pokloni svojemu učitelju Deleuzu, ki je od začetka njenega dela, v katerem je izrazito skeptična do nekaterih njegovih pojmov (npr. kritika postajati-ženska v *Patterns of Dissonance*, 1991), pa do danes postal njen glavni teoretski vpliv, sicer v predru- gačeni obliki, čemur sama pravi teoretsko žeparstvo (vzemi in naredi za svoje). Afirmativno transformacijo zveže s subjektiviteto, tako da dobimo tri osi relacijskosti: postajati-zemlja je okoljski in trajnostni vidik postčloveškega stanja s poudarkom na ekologiji ter podnebnih spremembah, postajati-stroj zapostavi razliko med tehnologijo in človekom, postajati-žival pa govori o postantropocentričnem preobratu in transvrstni solidarnosti.

Na neki način se zdi paradokсно, da Braidottijeva v reformulaciji postčloveka še vedno vztraja pri teoriji subjekta, a njena kartografija postčloveškega zahteva hkrati nekakšno »navigacijsko orodje«. Čeprav je avtorica optimistična glede možnosti drobljenja univerzalnega subjekta in znanstvenih odkritij, ki napovedujejo postčloveško dobo, pa nikoli ni naivna. V nedavnem intervjuju za časopis *Tribuna* (2014) je navedla razloge za to vztrajanje: prvi je perverzna hitrost kanibalističnega kapitalizma, ki te z enako hitrostjo, kot proizvaja distinkcije, tudi vampirsko posrka, izbriše. Smo v procesu, ki se lahko izteče v več smeri, kapitalizem pa ima nezlomljivo strukturo, ki se spretno upogiba, ima skratka vse karte v svojih rokah. V izkoriščanju novih tehnologij, od podatkovnega rudarjenja do biogenetike, od tehnološko mediiiranih vojn do okoljske degradacije, je kapitalistična struktura od vsega začetka hitrejša v prepoznavanju »kreativnih potencialov postčloveškega« (str. 45) in izrabljanju tehnološke strukture, ki je že na mestu, za poblagovljenje vsega živega. V tej oportunistični igri vložkov in nadzora lahko nanotehnologija, biotehnologija, informacijska tehnologija in kognitivne znanosti kaj kmalu postanejo »štirje jezdec postčloveške apokalipse« (str. 59). Zato ni časa za nostalgijo, ampak je čas za gledanje naprej, pri tem pa Braidottijeva zagovarja politično subjektiviteto kot tisto, kar nam lahko pomaga pri vzpostavljanju vzdržljivih in odgovornih politik ter etike znotraj kontradikcij našega časa.

Pomembna implikacija premisleka o nehumanih vidikih thanato-kapitalizma in nekropolitike ter tega, kako se jim izogniti, se povezuje z redefinicijo življenja samega, čemur avtorica posveti celo poglavje. Na tej točki se moramo omejiti, a tu resnemu bralcu knjiga postane zanimiva: če je vsaj po Agambenu zoe del distinkcije bios/zoe obtežen s grozotami golega življenja, ki ni več človeško, Braidottijevi v okviru postčloveškega uspe prepričljiva reformulacija življenja, ki ni več lastnina človeka, zoe pa se bere kot afirmativna življenjska sila. Zoe je intenzivna neosebna življenjska energija, »generativna vitalnost«, ki se nadaljuje po individualni smrti, egalitarizem, osnovan na njej, pa je »ključen za postantropocentrični preobrat: je materialističen, sekularen, ukoreninjen, nesentimentalen odgovor na oportunistično transvrstno komodifikacijo življenja, kar je logika poznega kapitalizma« (str. 60). Vitalni materializem in zoe kot ontološki motor procesov postajanja Braidottijeva ponudi kot del kreativnih možnosti zamišljanja teorije za preseganja bio- in nekropolitike, ki ga postčloveško stanje v svojih nehumanih, oportunističnih vidikih vključuje.

Verjetno najbolj aktualen del knjige je njeno vprašanje, kaj je prihodnost humanistike v 21. stoletju, ko se tradicionalni antropocentrizem humanistike končuje ob zori postčloveškega. Kako vzpostaviti humanistiko, ki bo »vredna tega časa«? Braidottijeva izpostavi ključne točke: preseganje dveh kultur, interdisciplinarne discipline, odprava univerze kot administrativne strukture v prid multiverzi, to je nehierarhičnemu prostoru v mreži interakcij – z mestom in skupnostjo – ki bi generalizirala poveztljivost, kreativnost, družbeno odgovornost, neodvisnost in kritično mišljenje. Nedvomno ima Rosi Braidotti prav, ko pravi, da humanistika v tej obliki ne bo preživela, in postavi v ospredje transformacijo, je pa res, da pri tem ponavlja že slišano, včasih je neprepričljiva, sploh pri svojem neomajnem verovanju v transformativne potenciale Evrope.

Ne gre zanikati, da je knjiga na trenutke izjemno znana v svojih premisah, v spomin se vsili vsaj kiborška figura Donne Haraway in njeno kasnejše delo o tovariških vrstah *How we Became Posthuman* Katherine Hayles in izbrana poglavja queer teorije. Po drugi strani pa ima Braidottijeva neponovljivo sposobnost, da bralca angažira. Kar je inspirativno, je njena metoda dela: teorija in delovanje zahtevata dva hkratna procesa, ustvarjanje kartografije, zemljevida naših lokacij in odnosov moči ter zamišljanje alternativnih figuracij, »alternativnih reprezentacij subjekta kot dinamične neenotne entitete« (str. 164). Navsezadnje poskuša oboje udejanjati skozi knjigo, bralce pa poziva k podobni pozabljeni miselni kreativnosti, afirmativni teoriji, v relacijah, z odgovornostjo in brez strahu. To je srčika postčloveškega, ki nam odpira svet v razburljivo potencialnosti.

Literatura:

Čičigoj, Katja, Jasmina Šepetavc in Andreja Vezovnik (2014): Kartografija postčloveškega stanja. Intervju z Rosi Braidotti. *Tribuna*, 5 (1): 3–4.